

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/126/126/98

OCZEKIWANIA WOBEC PRAWA

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, WRZESIEŃ '98

Od bez mała dziesięciu lat realizowana jest w Polsce idea „państwa prawa”. W tym kontekście bardzo istotnym czynnikiem jest stosunek obywateli do obowiązującego prawa i jego przestrzegania. Czy ulega on jakimś zmianom w procesie budowy w Polsce nowego ładu demokratycznego? Od kilku lat wybrane aspekty tego zagadnienia są przedmiotem badań CBOS¹.

Podstawową zasadą państwa prawa jest, by postępowanie władzy wykonawczej nie wykraczało poza istniejące uregulowania prawne. W jakim stopniu zasada ta została przez Polaków zaakceptowana²?

Tabela 1 w procentach

Czasem rząd, próbując rozwiązać ważny problem społeczny, musiałby wydać decyzję sprzeczną z prawem. Czy, Pana(i) zdaniem, w takiej sytuacji:	Wskazania respondentów według terminów badań			
	VI '92	IV '94	VIII '95	VIII '98
- lepiej jest rozwiązać problem, nawet postępując niezgodnie z prawem	28	22	21	25
- lepiej jest przestrzegać prawa, nawet opóźniając rozwiązanie problemu	55	63	65	59
Trudno powiedzieć	17	15	14	16

¹ Por. komunikat CBOS „Prawo, jednostka, władza. Oczekiwania wobec prawa”, listopad '95.

² Sondaż „Aktualne problemy i wydarzenia” (99) przeprowadzono w dniach 14-19 sierpnia '98 na 1085-osobowej reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski.

W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych systematycznie zwiększał się odsetek badanych podzielających pogląd, że lepiej jest, gdy władza przestrzega prawa, nawet jeśli pociągałoby to za sobą opóźnienie rozwiązania problemu, niż gdy kierując się pragmatyzmem omija normy prawne. Można więc powiedzieć, że w polskim społeczeństwie umacniało się przekonanie przedkładające obowiązek przestrzegania prawa przez władzę nad sprawność jej działania. W sierpniu '95 stanowisko takie wyrażało niemal dwie trzecie badanych, natomiast po kolejnych trzech latach akceptacja tego poglądu nieco osłabła na rzecz postawy pragmatycznej, kładącej nacisk przede wszystkim na sprawność działania władzy.

Zjawisko to może być wyrazem odczucia, że wiele istotnych problemów społecznych, wynikających z przemian zachodzących w naszym kraju, jest rozwiązywanych zbyt opieszale. Wzrost liczby badanych opowiadających się za podejściem pragmatycznym może zatem świadczyć o narastaniu zniecierpliwienia takim stanem rzeczy i oczekiwaniu, by w pewnych przypadkach rząd podejmował zdecydowane kroki w kierunku rozwiązania istotnych problemów, nawet kosztem odejścia od zasady bezwzględного przestrzegania prawa.

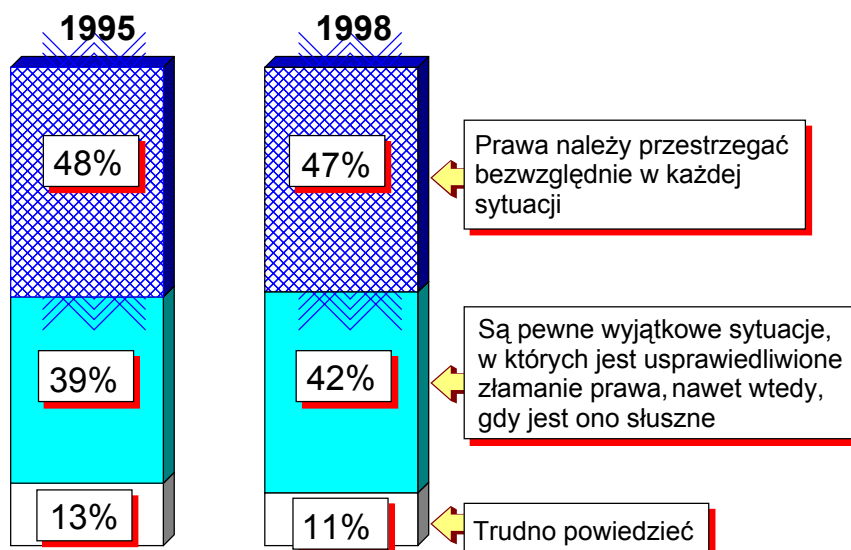
Opinii w tej sprawie w zasadzie nie różnicują cechy społeczne i demograficzne respondentów. Jedynie osoby młode, a w szczególności uczniowie i studenci relatywnie często zajmują postawę pragmatyczną. Natomiast badani z wykształceniem podstawowym, mieszkańcy wsi, a przede wszystkim rolnicy oraz robotnicy niewykwalifikowani częściej niż inni nie mają zdania w tej kwestii³.

Równocześnie w ciągu minionych trzech lat jedynie nieznacznie zmieniły się poglądy dotyczące normy ogólnej: czy prawa należy bezwzględnie przestrzegać w każdej sytuacji, czy też dopuszczalne są wyjątkowe sytuacje usprawiedliwiające łamanie prawa.

---

³ Patrz tabele aneksowe.

RYS. 1. CZY, PANA(I) ZDANIEM, PRAWA NALEŻY PRZESTRZEGAĆ BEZWZGLĘDNI
W KAŻDEJ SYTUACJI, CZY TEŻ SĄ PEWNE WYJĄTKOWE SYTUACJE, W KTÓRYCH
ZŁAMANIE PRAWA JEST USPRAWIEDLIWIONE?

W tym przypadku cechy społeczno-demograficzne nieco silniej różnicują badaną zbiorowość. Postawa rygorystyczna - nie dopuszczająca sytuacji usprawiedliwiających łamanie prawa - stosunkowo rzadziej niż w innych grupach występuje wśród osób od 25 do 34 lat, uczniów i studentów, a także mieszkańców największych miast, badanych z wykształceniem średnim, inteligencji i kadry kierowniczej oraz pracowników umysłowych niższego szczebla. We wszystkich tych grupach dość wyraźnie przeważa pogląd, że istnieją wyjątkowe sytuacje usprawiedliwiające łamanie prawa.

Trzeba pamiętać, że zakresy ogólności obu omawianych pytań nie są tożsame. W pierwszym pytaniu było wyraźnie zaakcentowane, że dotyczy ono postępowania władzy, rządu, natomiast w drugim odnoszono się do normy ogólnej, dotyczącej postępowania zarówno władzy, jak i obywateli. Czy stanowiska badanych w tych dwóch sprawach są konsekwentne?

Tabela 2

w procentach

Czy, Pana(i) zdaniem, prawa należy przestrzegać bezwzględnie w każdej sytuacji, czy też są pewne wyjątkowe sytuacje, w których złamanie prawa jest usprawiedliwione?	Czasem rząd, próbując rozwiązać ważny problem społeczny, musiałby wydać decyzję sprzeczną z prawem. Czy, Pana(i) zdaniem, w takiej sytuacji lepiej jest:			
	rozwiązać problem, nawet postępując niezgodnie z prawem	przestrzegać prawa, nawet opóźniając rozwiązanie problemu	Trudno powiedzieć	
Prawa należy przestrzegać bezwzględnie w każdej sytuacji	13	77	10	100
Są pewne wyjątkowe sytuacje, w których jest usprawiedliwione złamanie prawa, nawet wtedy, gdy jest ono słuszne	42	50	8	100
Trudno powiedzieć	10	22	68	100

V Cramera=0,417

Nie wszyscy badani są konsekwentni w deklarowanych poglądach. Mniej więcej co ósmy ankietowany deklaratywnie wyklucza istnienie sytuacji, w których usprawiedliwione jest złamanie prawa, a mimo to dopuszcza możliwość niezgodnego z prawem postępowania rządu w imię sprawności jego działania. Jednym z możliwych wytłumaczeń tej niekonsekwencji może być to, że pytanie o normę ogólną jest bardziej kojarzone z postępowaniem obywateli. Od rządu natomiast oczekuje się przede wszystkim skuteczności działania, zwłaszcza zaś w sytuacji związanej z koniecznością rozwiązywania problemów odczuwanych jako ważne, a będących konsekwencją transformacji.

Przedstawione wyniki badań pokazują, że w ciągu ostatnich trzech lat niewiele zmieniły się postawy polskiego społeczeństwa w kwestii przestrzegania prawa. Jakże natomiast są społeczne oczekiwania dotyczące tego, jakich wartości nośnikiem powinno być prawo? Badanych prosiliśmy o ustosunkowanie się do dziewięciu stwierdzeń.

Tabela 3

w procentach

Stwierdzenia	Wskazania respondentów według terminów badań					
	Zgadzam się		Nie jestem zdecydowany(a)		Nie zgadzam się	
	1995	1998	1995	1998	1995	1998
Prawo powinno gwarantować wszystkim ludziom równość, niezależnie od ich poglądów politycznych, religijnych, pochodzenia i innych różnic między nimi	94	97	3	3	2	0
Słuszne prawo to takie, które chroni zarówno silnych, jak i słabych	94	95	3	4	2	1
Prawo powinno gwarantować wolność słowa, ponieważ jest ona podstawą demokracji	92	92	5	6	2	1
Prawo powinno chronić interesy każdego człowieka w taki sposób, aby mógł realizować w życiu swoje zamierzenia i ambicje	90	91	6	7	3	2
Nie jest ważne, czy większość ludzi uznaje prawo za słuszne. Ważne jest, aby gwarantowało ono ład i porządek społeczny	79	74	12	14	8	10
To, czy prawo jest zdaniem ludzi słuszne czy nie, nie ma żadnego znaczenia. Prawo jest prawem i zawsze należy go przestrzegać	72	70	12	14	14	16
Słuszne prawo to takie, z którym zgadza się większość ludzi	69	69	13	14	17	16
Prawo powinno chronić interesy większości, a różne mniejszości, jeśli chcą żyć w Polsce, muszą się z tym prawem pogodzić	68	67	11	13	20	20
Prawo powinno umożliwiać cenzurę wypowiedzi, aby ustrzec społeczeństwo przed groźbą propagowania poglądów niezgodnych z tym, co myśli większość	39	42	20	19	37	37
Pominięto „trudno powiedzieć”.						

Niemal wszyscy badani (ponad 90% wskazań) zgadzają się z tym, że prawo powinno gwarantować wszystkim ludziom równość, chronić zarówno silnych, jak i słabych oraz interesy każdego człowieka w taki sposób, aby mógł realizować w życiu swoje zamierzenia i ambicje, powinno także gwarantować wolność słowa.

Nieco więcej kontrowersji wzbudziły inne stwierdzenia. Trzy czwarte ankietowanych akceptuje też pogląd, że prawo nie musi być uważane przez ludzi za słuszne, byleby tylko gwarantowało ład i porządek społeczny. Niewiele mniejszy odsetek zgadza się z opinią, że to, czy ludzie uważają prawo za słuszne czy nie, nie ma żadnego znaczenia, jako że prawo jest prawem i zawsze należy go przestrzegać. Ponad dwie trzecie badanych uważa, że słuszne prawo to takie, które akceptuje większość ludzi, powinno ono chronić interesy większości, a mniejszości powinny się z tym pogodzić.

Podzielone są natomiast zdania co do cenzury wypowiedzi, traktowanej jako ochrona wartości aprobowanych przez większość. Jest tu wyraźna sprzeczność z powszechną akceptacją wolności słowa. Zapewne zadziało tutaj silnie akceptowane przekonanie, że prawo powinno chronić interesy większości.

Poglądy badanych na to, jakich wartości nośnikiem powinno być prawo, nie uległy większym zmianom w ciągu ostatnich trzech lat. Trzeba jednak dodać, że określając swoje stanowisko wobec każdego z przedstawionych stwierdzeń badani wskazywali odpowiedź na 5-punktowej skali, rozróżniającej całkowity lub warunkowy stopień akceptacji bądź odrzucenia danego stwierdzenia⁴. Jeśli dokładniej przyjrzymy się odpowiedziom, nie poprzestając na ogólnym podziale badanych na zgadzających się lub nie, lecz uwzględniając ich wskazania na każdy z punktów skali, obraz staje się bardziej złożony.

---

⁴ Przedstawione badanym do wyboru odpowiedzi brzmiały: „W pełni się zgadzam”, „Raczej się zgadzam”, „Nie jestem zdecydowany(a)”, „Raczej się nie zgadzam”, „W pełni się nie zgadzam”.

Tabela 4

w procentach

Stwierdzenia	Wskazania respondentów według terminów badań									
	W pełni się zgadzam		Raczej się zgadzam		Nie jestem zdecydowany(a)		Raczej się nie zgadzam		W pełni się nie zgadzam	
	'95	'98	'95	'98	'95	'98	'95	'98	'95	'98
Prawo powinno gwarantować wszystkim ludziom równość, niezależnie od ich poglądów politycznych, religijnych, pochodzenia i innych różnic między nimi	82	79	12	18	3	3	1	0	1	0
Słuszne prawo to takie, które chroni zarówno silnych, jak i słabych	81	79	13	16	3	4	1	1	1	0
Prawo powinno gwarantować wolność słowa, ponieważ jest ona podstawą demokracji	73	72	19	20	5	6	2	1	0	0
Prawo powinno chronić interesy każdego człowieka w taki sposób, aby mógł realizować w życiu swoje zamierzenia i ambicje	71	65	19	26	6	7	3	2	0	0
Nie jest ważne, czy większość ludzi uznaje prawo za słuszne. Ważne jest, aby gwarantowało ono ład i porządek społeczny	55	44	24	30	12	14	6	8	2	2
To, czy prawo jest zdaniem ludzi słuszne czy nie, nie ma żadnego znaczenia. Prawo jest prawem i zawsze należy go przestrzegać	51	46	21	24	12	14	11	12	3	4
Słuszne prawo to takie, z którym zgadza się większość ludzi	45	41	24	28	13	14	12	11	5	5
Prawo powinno chronić interesy większości, a różne mniejszości, jeśli chcą żyć w Polsce, muszą się z tym prawem pogodzić	46	42	22	25	11	13	13	13	7	7
Prawo powinno umożliwiać cenzurę wypowiedzi, aby ustrzec społeczeństwo przed groźbą propagowania poglądów niezgodnych z tym, co myśli większość	23	24	16	18	20	19	22	20	15	17
Pominięto „trudno powiedzieć”.										

Wprawdzie ogólna liczba akceptujących poszczególne stwierdzenia (w pełni i raczej się zgadzam - łącznie) w zasadzie nie uległa zmianie, jednak zmieniła się w większości przypadków siła akceptacji tych stwierdzeń, zmiany zaś są jednokierunkowe. Mianowicie zmniejszyła się liczba odpowiedzi „w pełni się zgadzam”, zwiększyła zaś - „raczej się zgadzam” oraz (nieznacznie) „nie jestem zdecydowany(a)”.

Trzy lata to okres zbyt krótki na zasadnicze zmiany w stopniu akceptacji tak ogólnych wartości jak te, które są podstawą stwierdzeń przedstawionych badanym. Dlatego wydaje się, że warto zwrócić uwagę na te niewielkie (w większości przypadków) zmiany w oczekiwaniach polskiego społeczeństwa wobec prawa.

Nieco więcej jasności w tej sprawie dają wyniki analizy czynnikowej⁵, która ujawniła dwie konfiguracje wartości preferowanych przez badanych.

Tabela 5

Stwierdzenia	Czynnik I	Czynnik II
Prawo powinno chronić interesy większości, a różne mniejszości, jeśli chcą żyć w Polsce, muszą się z tym prawem pogodzić	.732	
Prawo powinno umożliwiać cenzurę wypowiedzi, aby ustrzec społeczeństwo przed groźbą propagowania poglądów niezgodnych z tym, co myśli większość	.707	
To, czy prawo jest zdaniem ludzi słuszne czy nie, nie ma żadnego znaczenia. Prawo jest prawem i zawsze należy go przestrzegać	.649	
Słuszne prawo to takie, z którym zgadza się większość ludzi	.616	
Nie jest ważne, czy większość ludzi uznaje prawo za słuszne. Ważne jest, aby gwarantowało ono ład i porządek społeczny	.568	
Prawo powinno gwarantować wolność słowa, ponieważ jest ona podstawą demokracji		-.759
Prawo powinno gwarantować wszystkim ludziom równość, niezależnie od ich poglądów politycznych, religijnych, pochodzenia i innych różnic między nimi		-.720
Słuszne prawo to takie, które chroni zarówno silnych, jak i słabych		-.707
Prawo powinno chronić interesy każdego człowieka w taki sposób, aby mógł realizować w życiu swoje zamierzenia i ambicje		-.663

Wyodrębniły się tutaj dwa czynniki: I - rygorystyczny, połączony z przekonaniem, że prawo powinno chronić interesy większości i porządek społeczny w skali makro, oraz II - kładący nacisk na równość wobec prawa, wolności obywatelskie oraz ochronę wszystkich jednostek. Okazuje się, że wyraźniej osłabła stanowczość akceptacji stwierdzeń wchodzących w skład czynnika I (tylko do jednego z nich stosunek nie uległ zmianie). Natomiast jeśli chodzi o stwierdzenia wchodzące w skład czynnika II, to znacząco osłabła akceptacja jedynie jednego z nich, do dwóch zaś stosunek właściwie się nie zmienił.

⁵ Analizę czynnikową przeprowadzono metodą *oblmin*.

Wartości będące podstawą stwierdzeń „równościowych” są akceptowane przez niemal wszystkich (ponad 90%) badanych, podobnie jak wchodzące w skład czynnika II stwierdzenie dotyczące wolności słowa jako zasady demokracji. Warto jednak zwrócić uwagę, że ustosunkowując się do tej kwestii znaczące grupy badanych wybierały odpowiedź „nie jestem zdecydowany(a)”. Dotyczy to rolników (16% tej grupy), osób powyżej 65 roku życia (13%), ankietowanych z wykształceniem podstawowym i mieszkańców wsi (po 11%), a także rencistów oraz uczniów i studentów (po 10%).

Stosunek do wartości „rygorystyczno-większościowych”, będących podstawą stwierdzeń wchodzących w skład czynnika II, jest w większości przypadków bardziej zróżnicowany. Czynnikiem różnicującym jest przede wszystkim wykształcenie, a także związana z nim przynależność społeczno-zawodowa. Im niższe wykształcenie, tym wyższa akceptacja tych stwierdzeń. Natomiast aprobatą najbardziej rygorystycznego stwierdzenia („To, czy prawo jest zdaniem ludzi słuszne czy nie, nie ma żadnego znaczenia. Prawo jest prawem i zawsze należy go przestrzegać”) w małym stopniu zależy od wykształcenia, wyraźnie wzrasta zaś wraz z wiekiem badanych.

W ciągu ostatnich trzech lat osłabło przekonanie, że władza powinna bezwzględnie przestrzegać prawa - na rzecz postawy bardziej pragmatycznej, kładącej nacisk na skuteczność jej działania. Natomiast trzy lata okazały się okresem zbyt krótkim, by w społeczeństwie zaszły widoczniejsze zmiany w akceptacji stwierdzeń egzemplifikujących społeczne oczekiwania wobec prawa. Zarysowało się jedynie nieznaczne osłabienie siły akceptacji stwierdzeń, o których można powiedzieć, że wyrażają postawy rygorystyczne i stojące na gruncie założenia, iż prawo powinno przede wszystkim chronić interesy większości społeczeństwa.

Opracował
Michał STRZESZEWSKI

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. piłskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czasem rząd, próbując rozwiązać ważny problem społeczny, musiałby wydać decyzję sprzeczną z prawem. Czy, Pana(i) zdaniem, w takiej sytuacji: 1 - lepiej jest rozwiązać problem, nawet postępując niezgodnie z prawem; 2 - lepiej jest przestrzegać prawa, nawet opóźniając rozwiązanie problemu

	(%)			
	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	25	59	16	1085
Płeć				
Mężczyźni	29	58	13	514
Kobiety	21	60	19	571
Wiek				
18-24 lat	28	61	11	151
25-34	31	58	11	193
35-44	25	63	12	236
45-54	24	60	17	182
55-64	25	60	14	140
65 lat i więcej	15	54	30	183
Miejsce zamieszkania				
Wies	22	54	24	397
Miasto do 20 tys.	31	62	7	113
od 21 do 100 tys.	20	68	12	249
101-500 tys.	28	58	14	209
501 tys. i więcej mieszk.	36	57	7	112
Region				
Północny	26	67	7	124
Zachodni	24	67	9	129
Środkowozachodni	18	68	14	175
Środkowy	29	52	18	176
Wschodni	33	45	22	129
Południowo-wschodni	18	55	27	152
Południowo-zachodni	27	61	13	199
Wykształcenie				
Podstawowe	22	52	26	357
Zasadnicze zawodowe	23	63	14	312
Średnie	30	61	9	342
Wyższe	26	71	4	74
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	23	75	2	57
Prac. umysł. niż. szczebla	27	59	14	89
Pracownicy fiz. - umysł.	26	58	16	79
Robotnicy wykwalifikowani	29	58	6	124
Robotnicy niewykwalifik.	20	55	25	71
Rolnicy	21	52	27	74
Pracujący na własny rach.	26	65	9	44
Bierni zawodowo				
Renciści	19	57	24	140
Emeryci	21	58	21	202
Uczniowie i studenci	43	52	5	64
Bezrobotni	20	69	11	88
Gospodynie domowe i inni	44	45	11	52
Pracuje w:				
sferze budżetowej	22	67	11	85
sekt. państw., publicznym	29	61	10	98
sp. właśc. pryw. i państwa	30	57	13	87
sekt. pryw. poza rolnict.	24	65	11	208
prywatnym gosp. rolnym	20	52	29	83
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	23	64	14	239
276 - 399	28	52	20	170
400 - 549	26	59	15	224
550 - 799	29	57	14	153
Powyżej 799 zł	24	68	9	89
Ocena własnych war. mater.				
Złe	29	53	17	299
Średnie	24	58	18	524
Dobre	21	69	9	261
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	16	63	21	53
Raz w tygodniu	21	64	15	567
Kilka razy w miesiącu	28	54	18	176
Kilka razy w roku	30	52	18	203
W ogóle nie uczestniczy	33	55	12	85
Poglądy polityczne				
Lewica	26	61	14	219
Centrum	24	61	14	334
Prawica	26	65	9	297
Trudno powiedzieć	23	49	28	232

Tabela 2. Czy, Pana(i) zdaniem, prawa należy przestrzegać bezwzględnie w każdej sytuacji czy też są pewne wyjątkowe sytuacje, w których złamanie prawa jest usprawiedliwione? 1 - Prawa należy przestrzegać bezwzględnie w każdej sytuacji; 2 - Są pewne wyjątkowe sytuacje, w których jest usprawiedliwione złamanie prawa, nawet wtedy, gdy jest ono słuszne

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	47	42	11	1082
Płeć				
Mężczyźni	50	42	7	514
Kobiety	44	43	14	569
Wiek				
18-24 lat	46	47	7	151
25-34	37	55	8	193
35-44	49	45	7	234
45-54	52	40	8	182
55-64	49	38	14	140
65 lat i więcej	49	30	21	183
Miejsce zamieszkania				
Wies	44	40	16	395
Miasto do 20 tys.	40	53	7	113
od 21 do 100 tys.	55	38	7	249
101-500 tys.	54	38	8	209
501 tys.i więcej mieszk.	34	60	7	112
Region				
Północny	52	41	7	125
Zachodni	53	38	8	128
Środkowo-zachodni	60	34	5	175
Środkowy	38	47	16	176
Wschodni	29	59	12	127
Południowo-wschodni	52	32	16	152
Południowo-zachodni	44	47	9	199
Wykształcenie				
Podstawowe	49	32	19	356
Zasadnicze zawodowe	51	40	9	310
Średnie	41	55	4	342
Wyższe	48	44	7	74
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	43	54	2	57
Prac. umysł. niż. szczebla	40	54	6	89
Pracownicy fiz.- umysł.	54	41	5	79
Robotnicy wykwalifikowani	52	43	5	124
Robotnicy niewykwalifik.	42	44	14	71
Rolnicy	44	36	20	73
Pracujący na własny rach.	51	40	10	43
Bierni zawodowo				
Renciści	50	32	17	140
Emeryci	49	37	14	202
Uczniowie i studenci	33	58	9	64
Bezrobotni	48	48	5	88
Gospodynie domowe i inni	42	43	15	52
Pracuje w:				
sferze budżetowej	46	49	5	85
sekt. państw., publicznym	46	43	11	98
sp. własc. pryw. i państwa	49	50	2	87
sekt. pryw. poza rolnict.	52	41	7	208
prywatnym gosp. rolnym	46	32	21	82
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	49	42	9	239
276 - 399	47	41	12	170
400 - 549	48	40	12	224
550 - 799	45	49	6	153
Powyżej 799 zł	43	46	11	89
Ocena własnych war. mater.				
Złe	45	43	12	298
Średnie	44	42	13	523
Dobre	54	42	4	261
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	51	33	17	53
Raz w tygodniu	50	40	11	565
Kilka razy w miesiącu	40	49	11	176
Kilka razy w roku	46	45	9	203
W ogóle nie uczestniczy	44	48	8	84
Poglądy polityczne				
Lewica	48	44	7	218
Centrum	50	43	8	334
Prawica	48	45	6	297
Trudno powiedzieć	39	37	24	230